MOLNÁR ZOLTÁN TAMÁS

„FELHŐK KÖZÖTT JÁROK, HOLDSUGÁRON ÉLEK”

BÉKÁSSY FERENC ANGLIAI DIÁKÉVEIRŐL*

– Ki az a Békássy gróf?
– Békássy Gyula Dénes István Ferenc gróf. Magyar. (...) Többször kéne jönnie, Hardy.
– Melyikük az?

Sheppard egy magas fiatalemberre mutat, akinek sötét szeme, vékony bajuszkája és húsos tatár ajka van, amely kétkedő és egyúttal buja arckifejezést kölcsönöz neki.[1]

David Leavitt *Az indiai hivatalnok* című könyve elsősorban három kiváló cambridge-i matematikus, az angol Godfrey Harold Hardy (1877–1947) és John Edensor Littlewood (1885–1977), valamint az indiai Srínivásza Rámánudzsan (1887–1920) barátságáról, matematikai eredményeik születéséről szól. A regény olvasása közben egy ismerős magyar névre bukkanunk: Békássy Ferenc (a regényben: gróf), a Vas megyei születésű költő a történet egyik mellékszereplője. Hogy hogyan válhatott ő olyan híres tudósok, politikusok, írók barátjává, ismerősévé, pályatársává, mint a matematikus és irodalmi Nobel-díjas Bertrand Russell, a filozófus Ludwig Wittgenstein, a Winston Churchill titkáraként is tevékenykedő Edward Marsh, a XX. század közgazdaságtanát meghatározó John Maynard Keynes vagy éppen az író Virginia Woolf, azt Békássy Angliában eltöltött évei indokolják.

Persze az I. világháborúban fiatalon meghalt magyar költő kortársaira gyakorolt hatása sem elhanyagolható. Sárközi Mátyás Nagy-Britanniát bemutató *Albion köd nélkül* című könyvében így fogalmaz: „*BLOOMSBURY, London e szép, rendezett városnegyede a kultúra fellegvára, hiszen itt van a British Museum és utcákat foglalnak el az egyetem különböző fakultásai, intézetei. Aki jártas a modern angol irodalom történetében, bizonyára emlékszik a Bloomsbury intellektuellek csoportjára: Lytton Strachey-re, az életrajzi regény*

* *A tanulmányt a szerző édesapjának, dr. Molnár Zoltán Miklós kandidátusnak, főiskolai tanárnak, a szombathelyi egyetem Magyar Nyelvészeti Tanszéke nyugalmazott tanszékvezetőjének ajánlja 70. születésnapja alkalmából.*

1 LEAVITT 2010. 58. old.

műfajának mesterére és Virginia Woolfra, az impresszionista esszéregények írónőjére. Az ő szalonjában forgolódott az első világháború előtti évben egy nagytehetségű magyar fiatalember, Békássy Ferenc, a cambridge-i King's College diákja, akinek Woolfék adták ki az angol költeményeit. Ez az Adriatica *című, vékonyka kötet 1925-ben jelent meg. Békássy viszont 1915-ben elesett a bukovinai fronton. Huszonkét éves volt.*"[2]

David Leavitt regénye és Sárközi Mátyás útikalauza azt mutatja, érdemes végigkövetnünk, hogy az Angliában eltöltött (diák)évek, az ott szerzett kapcsolatok milyen hatással voltak száz évvel ezelőtt egy Vas megyei fiatalember életére, gondolkodásmódjára, művészetére. Ennek bemutatására vállalkozom a következő oldalakon.

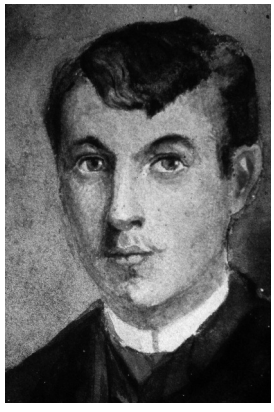

A Nagy Sándor által festett portré a 17–18 éves Békássyról[3]

Békássy Ferenc Zsennyén született 1893. április 7-én. Édesapja, Békássy István és édesanyja, Bezerédy Emma hét gyermeket nevelt. Békássy 12 éves koráig a testvéreivel együtt otthon tanult, elsősorban édesanyja vezetésével. A zsennyei kastély több ezer kötetes könyvtára, valamint a kastélyhoz tartozó birtok, park és a közeli Sorok patak mind remek helyszínei voltak a tanulásnak. (A kastélyhoz tartozó parkot a XIX. században – a kor divatjának megfelelően – tájkertté alakították. Az 1867-es kiegyezés után a parkba főleg fás szárú, különleges külföldi növényeket telepített Bezerédj Elek, aki Angliában tanult botanikát.) Békássy Ferenc unokatestvére, Duczynska Ilona (aki szintén gyakran volt együtt a Békássy testvérekkel) fogalmazott úgy, hogy „*Zsennyén Békássy Istvánné, Emma néni személyében a Bezerédjek szelleme volt honos. Szabadság, költészet, filozófia, matézis*."[4], amely abban is megmutatkozott, hogy a fiatalok reggelente George Everest Boole *Logikájából* tanulták a gondolkozás alaptörvényeit, majd a birtokon ismerkedtek a természet jelenségeivel. Az ideális körülmények ellenére a Békássy szülők gyermekeik iskolai keretekben történő oktatását azonban nem Magyarországon képzelték el.

A zsennyei ház képe a Magyar kastélyok *című könyvből*[5]

A külföldi tanulás az arisztokrata, de még a gazdag középnemesi családokból származó fiatalok életében sem volt kuriózum. A XX. század elején a göttingeni egyetemen számos kiváló magyar matematikus tanult (Fejér Lipót, Riesz Frigyes, Szőkefalvi-Nagy Gyula, Haár Alfréd), de Békássy kor-

2 SÁRKÖZI 2004. 67. old.
3 http://drot.eu/article/tibor-weiner-sennyey-bekassy-paradox-and-important-discovery (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)
4 WEINER SENNYEY 2010. 422. old.
5 DERCSÉNYI–KAISER–KOPPÁNY 1999. 64. old.

társa, a Vas megyéhez kötődő Almásy László (1895–1951) Afrika-kutató életében is meghatározó volt a külföldi tanulmányok szerepe. Ő középiskolába először Grazban járt, majd 1911 és 1914 között a London melletti Eastbourne-ben tanult. Angliai diákévei során – Békássyhoz hasonlóan – megismerte az angolszász kultúrát és a brit életformát. Kitűnően elsajátította az angol nyelvet, és kapcsolatba került a cserkészettel, amelynek követelményei és törvényei nagy hatással voltak rá. A híres brit Afrika-kutató, Frederick Selous könyveit olvasta, és ekkor kezdett el érdeklődni a fekete kontinens iránt. Almásy az eastbourne-i diákévek során megtanult viselkedés- és gondolkodásmódnak köszönhette, hogy később elnyerte a britek és az egyiptomiak bizalmát, majd pénzügyi támogatását Szahara-kutató munkájához.

Békássy Ferenc 1905 januárjában kezdte meg tanulmányait János öccsével együtt (elsősorban édesanyja döntésének köszönhetően) az angliai Bedales középiskolában, ahol korábban nővére, Antónia is tanult. Ő így emlékezett ezekre az időkre: „*Ami Bedales-t illeti, én is ott nevelkedtem; úgy volt a dolog, hogy édesanyám, aki nagyon művelt volt és sokat olvasott, véletlenül olvasott valahol egy essay-t (azt hiszem) egy francia írótól, aminek ez volt a címe: »À quoi tient la supériorité des Anglo-saxons« – és főleg az angol iskolákról szólt. Így mindnyájunkat Bedales-be küldött – mivel akkor az volt az egyetlen koedukációs iskola…*”[6]

A Bedales School ma is működő intézmény Dél-Angliában, Hampshire tartományban. A honlapja (www.bedales.org.uk) rövid összefoglalót is tartalmaz az iskola létrehozásáról, történetéről. Eszerint az intézményt John Haden Badley (1865–1967) alapította 1893-ban azzal a céllal, hogy az a késő Viktória-kori iskolák alternatívája legyen. Ez akkoriban eléggé radikális gondolatnak számított, de illeszkedett abba az európai reformpedagógiai folyamatba, amelyet az olasz Maria Montessori és az osztrák Rudolf Steiner képviselt. Az iskola 1898-ban lett koedukált. Badley (az esztéta John Ruskintól származó) filozófiája szerint az oktatás során „a fiatalok fejére, kezére és szívére kell hatni”. Nem véletlen tehát, hogy az elméleti oktatás mellett a gyakorlat is szerepet kapott a mindennapokban: a diákok gazdasági, művészeti képzésben, nevelésben részesültek, amelyet segített az is, hogy az iskola mellett háromszáz hektár területű birtok volt erdővel, tóval, farmmal. (Mindez – az otthoni élmények miatt – nem volt idegen Békássy számára.) Az iskolának saját lapja is volt, a *Bedales Chronicle*. Az angol politikai, szellemi élet képviselői előszeretettel íratták gyermekeiket Bedalesbe. Itt tanult többek között a diplomata Malcolm MacDonald (1901–1981), aki Winston Churchill, Stanley Baldwin és Neville Chamberlain minisztere volt, a pszichológus Eric M. Rogers (1902–1990), valamint később a háromszoros Oscar-díjas színész, Daniel Day-Lewis (1957–) és Minnie Driver (1970–) színésznő.

A Bedales School egy régi képeslapon[7]

6 WEINER SENNYEY 2010. 426. old.

7 http://www.ak-ansichtskarten.de/ak/93-old-postcard/6742-other-cities-and-villages-Hampshire/5901896-AK-Petersfield-Bedales-School-Partie-an-der-Schule/?&lang=2 (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)

A Bedales honlapján olvashatunk Békássyról is. Az összefoglaló szerint a fiatal magyar diák gyorsan beilleszkedett, eredményes volt – talán az otthoni hagyományoknak köszönhetően – lövészetben, és olyan jól megtanulta az angol nyelvet, hogy nemsokára előadásokat tartott az iskola önképzőkörében. Ismert *A virágok védelmében* című előadása, de Nietzsche filozófiájáról is beszélt diáktársainak. Egy 1908-as beszámolóban megemlítik egyik írását, amelynek a stílusán van javítanivaló. Viták szervezésében is részt vett többek között az alábbi témákban: „Az eszperantót ösztönözni kell", „A vasútnak állami tulajdonnak kell lennie", de Békássy kiállt a nők szavazati joga mellett is. Tanulmányai utolsó évében a *Bedales Chronicle* szerkesztője volt, és ekkor már írásai, vitakultúrája miatt több alkalommal elismerték. Első (angol nyelvű) verseit itt írta, és itt lett szerelmes a sportos, kicsit fiús kinézetű Noel Olivier-be (1893–1969), az ismert színész és rendező Laurence Olivier (1907–1989) unokanővérébe. Sir Sidney Olivier lánya 1908 őszétől tanult a Bedalesben azután, hogy Olivier Jamaica kormányzója lett, és Noel nem egészen három évet töltött az intézményben. Békássy egyik utolsó levelében, amely 1915 májusában, nem sokkal halála előtt, az I. világháború alatt született, így írt Noelnek: „*Most már csak rád tudok gondolni (és a többiekre is), mert tudd meg, Noel, hogy a legszebb emlékeim, amikor veled lehettem – onnantól kezdve, amikor a Bedalesben leírtad nekem »A csillagos, nagy ég alatt« című verset, az utolsó találkozásunkig: pedig minden együttlétünk spontán alakult!*"[8] Békássyt 1911-ben vették fel Cambridge-be, ahol a King's Collegeban kezdhette meg tanulmányait történelem szakon.

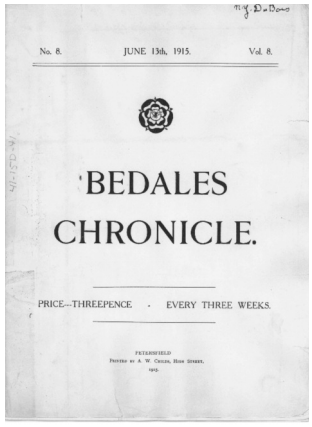
No. 8. JUNE 13th, 1915. Vol. 8.

BEDALES CHRONICLE.

PRICE—THREEPENCE . EVERY THREE WEEKS.

PETERSFIELD

A Bedales Chronicle *egy 1915-ös kiadásának címlapja*[9]

A cambridge-i egyetem a XIII. századi alapítása óta meghatározó felsőoktatási intézmény a világon. A diákok college-okhoz tartoznak, ezek kereteiben töltik mindennapjaikat: itt élnek, étkeznek, és élik a társasági életüket. Ma harmincegy college működik az egyetemen. A frissen felvett hallgatókat az idősebbek segítik a beilleszkedésben. Számos magyar diák tanult az egyetemen, az ismertebb magyar hallgatók közt – Békássyn kívül – több helyen megemlítik a Zala megyei boldogfai Farkas Tibor (1883–1940) jogászt, országgyűlési képviselőt, aki 1910-től három évig folytatott jogi tanulmányokat Cambridge-ben.

Békássy Ferenc a bedalesi tanulmányai végén tett sikeres felvételi vizsgát abba a cambridge-i King's College-ba, amelyet 1441-ben VI. Henrik király alapított az egy évvel korábban létrehozott bentlakásos iskola, az Eton testvérintézményeként, ahonnan szinte minden érdeklődő diák felvételt nyert a King's College-ba. Az egyetem diákjai és tanárai nemcsak college-okhoz tartoztak: a legkiválóbbakat, az egyetem szellemiségét leginkább befolyásolni képes személyeket különböző társaságokba invitálták. Ilyen volt az Apostolok társasága is, amelyet George Tomlinson, Gibraltár későbbi püspöke alapított 1820-ban Cambridge Conversazione Society (Cambridge-i Társalgó Társaság) néven. Az Apostolok kezdetben nem titkos társaságként működött, később lett elvárás a tagoktól, hogy működé-

8 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 141. old.
9 http://credo.library.umass.edu/view/full/mums312-b008-i154 (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)

süket diszkréten kezeljék. Az összejövetelek, amelyekre hetente egyszer, szombat este került sor, állandó forgatókönyv szerint zajlottak: a tagok minden alkalommal meghallgattak egy előadást, amelyet egy társuk készített egy előre meghatározott témában, majd mindenki elmondta véleményét a hallottakról. Közben szardíniás pirítóst fogyasztottak kávéval. Elvárás volt a tanulmányok készítőitől az alapos felkészülés, a tagoktól pedig az igényes, kulturált vitatkozás. A társaság tagjai leginkább a két legnagyobb, legismertebb cambridge-i collegeból, a Trinity College-ból és a King's College-ból kerültek ki. Míg az első inkább merevebb, szabálykövetőbb volt, a King's nyitottabb, a művészeteket jobban előtérbe helyező nézeteket vallott. A tagok kiválasztásának, meghívásának szempontjairól Arthur Helps (1813–1875) író, az Apostolok tagja így vélekedett: „*Társadalmi rang sosem szólt valaki mellett, de ellene sem. Ugyanez vonatkozott a vagyonra, a műveltségre, és ami még különösebbnek tűnhet, bárminemű intellektuális adottságra. De mindez elmondható a jóságra is. Még azok a tulajdonságok, amelyek egy férfi jellemét becsülendővé teszik, sem jelentettek biztos ajánlást a jelölésre. (…) Az illető nem egy adott csoportra vagy rangra jellemző klisékben gondolkodott, nem hitt túlságosan bármely esetleges fölényében, de nem is kellett, hogy kétségbe vonja azokat – például nem tettetett szélsőségességet, csak azért mert lord volt. Bevallom, nincsen egyetlen szó a lényeg megragadására, de a legfontosabb, hogy ez a férfi minden felett nyitott, széles látókörű volt. Amikor beszavaztunk valakit, általában így foglaltuk össze a jellemzőit: »Apostoli szellem lakozik benne«, és ezzel valóban kifejeztünk mindent.*”[10] David Leavitt a már említett regényében pedig így ír az Apostolokról, a tagok megválasztásáról: „*A választás rendkívül nagy titokban zajlott, és miután az úgynevezett »embrió« »megszületett«, megeskették, hogy kívülállóknak soha nem beszél a társaságról. Az összejöveteleket szombat esténként tartották. Aktív tagként – a testvériség tagjaként – kötelező volt minden összejövetelre elmenni a félév során, amíg az ember bentlakó volt. Egy idő után minden tag »szárnyra kelt«, »angyal« lett belőle, és onnantól kezdve csak azokon az összejöveteleken vett részt, amelyeken akart*.”[11]

John Sheppard (1881–1968) klasszika-filológus, aki elsőként lehetett a King's College igazgatója (1933 és 1954 között) úgy, hogy előtte nem Etonban tanult, összeállított egy listát, amely a felveendő tagok legfontosabb jellemzőit, tulajdonságait tartalmazta. Ezek pedig: intellektus, józan ész, társalgási készség, jó modor, megfigyelés, vérmérséklet, elkötelezettség, humor, személyiség, vonzerő.[12] Valószínűleg ezen kritériumok alapján döntöttek arról, ki lehetett Apostol. Ennek a tásaságnak, az Apostoloknak lett tagja 1912-ben Békássy Ferenc elsősorban két barátjának, James Stracheynek (Lytton Strachey öccse) és John Maynard Keynesnek köszönhetően. Hogy kik voltak társai ebben a csapatban, hogy kikkel is találkozhatott és beszélgethetett, arról így ír Leavitt *Az indiai hivatalnok* című regényének egyik főszereplője, a matematikus Godfrey Harold Hardy történetét felidézve: „*Szombat este* [Hardy] *elmegy az Apostolok heti összejövetelére, melyet ezúttal a King'sben tartanak, Jack Sheppard klasszika-filológus lakosztályában. (…) Úgy tizenöt férfi gyűlt össze Sheppard keleti szőnyegén, tizenkilenc és ötven közöttiek. (…) Bár néhány tag aktív diák, a legtöbben angyalok. (A Társaság állománya eléggé megcsappant mostanában.) De micsoda angyalok! Bertrand Russell, John Maynard Keynes, G. E. Moore: őt magát kivéve, gondolja*

10 LÁSZLÓ 2015. 70. old.
11 LEAVITT 2010. 32. old.
12 LÁSZLÓ 2015. 70. old.

Hardy, ezek a férfiak fogják meghatározni Anglia jövőjét. És ő miért kivétel? Mert ő csak egy matematikus. Russellnek politikai ambíciói vannak, Keynes alapjaitól akarja átalakítani a brit gazdaságot, Moore pedig megjelentette a Principia Ethicá*-t, amelyet a fiatal Apostolok közül sokan egyfajta Bibliának tartanak. (…) Számba veszi a többi angyalt a szobában. Itt van Jack McTaggart, (…) Eddie Marsh, aki azon kívül, hogy Winston Churchill magántitkáraként szolgál, nemrégiben a költészet nagy szakértőjeként vált híressé. Épp most adott ki egy* Grúz költészet *című antológiát, amelynek egyik fő munkatársa Rupert Brooke. (…) A fontosabb angyalok közül csak Moore és Strachey hiányoznak. (…) Ma este két új Apostol születik. Az »ikrek« egyike Francis Kennard Bliss mellett szól, hogy jóvágású, és tehetséges klarinétjátékos. A másik, Ludwig Wittgenstein most érkezett Ausztriából Manchesteren át, ahol megtanult repülőgépet vezetni. Russell azt mondja, hogy metafizikai géniusz.*"[13] Az alábbiakban felsoroltak szinte valamennyien meghatározták Békássy pályafutását, életét a cambridge-i években, a magyar költő a szellemi élet meghatározó személyiségeivel találkozhatott. Így teljesen érthető Gál István megállapítása, amelyet a *Békássy Ferenc a magyar és az angol irodalomban* című írásában olvashatunk: „*Békássy már diákkorában kéziratban olvashatta azoknak a műveit, amelyek szerzőiért a 20-as 30-as években a világirodalom sznobjai az egész földkerekségen remegtek.*"[14] Hogy ők milyen események szereplői Békássy életében, arról a későbbiekben olvashatunk majd.

Ahogy már korábban említettük, Békássy Ferenc 1912-ben lett az Apostolok tagja. A megválasztás folyamatáról James Strachey (1887–1967) írt visszaemlékezéseiben. 1912 januárjának egy szombat estéjén a King's College egyik szobájában összejövetelt tartottak John Maynard Keynes meghívására. Ennek többek között az volt a célja, hogy a leendő Apostolok (Békássy Ferenc és Gordon Hannington Luce) számára pártfogókat válasszanak. Békássy pártfogója maga James Strachey lett, aki másnap reggelire hívta a fiatal magyart. Tojásevés közben kérdezte meg Strachy Békássyt, hogy lenne-e az Apostolok tagja. Békássy nem gondolkodott sokat, szinte azonnal igent mondott. A következő szombaton Békássy és Luce hivatalosan Apostol lett. James Strachey így emlékezett vissza erre az eseményre, Békássy és Luce bemutatkozására: „*Luce teljesen magához tért – nagyon kedves volt, remek, érzelmes hangot ütött meg, Békássy pedig roppant izgatott volt és figyelemre méltóan intelligens.*"[16] A két fiatal költő barátsága ezzel az eseménnyel kezdődött.

Bertrand Russell, John Maynard Keynes és Lytton Strachey, az Apostolok tagjai[15]

13 LEAVITT 2010. 54–55. old.
14 WEINER SENNYEY 2010. 430. old.
15 https://www.dailykos.com/stories/2016/1/31/1475705/-Lytton-Strachey-and-the-Cambridge-Apostles (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)
16 GÖMÖRI 2017. 124. old.

Az „apostoli tagság” Békássyt több tanulmány elkészítésére inspirálta. A Viktória-kori Anglia költőjének, Robert Browningnak (1812–1889) a munkásságáról szól Békássy *Browning az íróművész* című esszéje. Ez először angol nyelven készült el, de Békássy elkészítette a magyar verziót is. Az angol változat 1912-ben elnyerte a King’s College pályadíját, amely arra ösztönözte a szerzőt, hogy további irodalmi és esztétikai tanulmányokat írjon. 1913-ban készült el a *Magyar költészet 1906 óta* című írása, amelyben Békássy Ady Endre, Babits Mihály és Kosztolányi Dezső költészetét ismerteti. Békássy volt az első, aki angolra fordította az említett három költő több versét. 1914-ben is több irodalomelméleti, a költészettel foglalkozó tanulmány született Békássy tollából, és Jane Austin munkásságát is feldolgozta a fiatal magyar költő. Mindezek mellett rengeteg verset írt – angol és magyar verziók születtek. Két verse már 1913-ban megjelent egy cambridge-i antológiában, valamint novellák, prózai írások is készültek. 1914-ben Békássy több versét elküldte Babits Mihálynak, aki így emlékezett vissza a kapott költeményekre: „*Még a háború előtt küldte el nekem verseit Cambridgeből, hol a híres King’s College növendéke volt, magyar verseket egy szép angol loose-leafe-bookban, szép rendes diákos írással letisztázva, nem a hiúság hányavetisége, hanem az önmagával és a nagy művészettel szemben egyformán áhítatos fiatalság gondja látszott a füzeten.*”[17] Békássy fontosnak tartotta, hogy nyomon kövesse magyar példaképeinek munkásságát, de – mint ahogy azt a következőkben látni fogjuk – az angliai évek során megismert nők és férfiak szintén nagy hatással voltak a fiatal magyar költőre.

Békássy Ferenc angliai kapcsolatai, ismeretségei között a legmeghatározóbb talán a Noel Olivier-vel való barátsága, (beteljesületlen) szerelmi viszonya. Ők ketten Bedalesben találkoztak, de a kapcsolatuk akkor vált intenzívebbé, miután Békássy Cambridge-ben egyetemi hallgató lett. Békássy Noel Olivier-hez írt levelei megmaradtak az utókor számára, a válaszlevelek viszont – valószínűleg – megsemmisültek. Az ismert levelek egy része Cambridge-ben született, a legtöbb Zsennyén. A levelek hangvétele inkább személyes, baráti, Békássy főleg családi eseményekről, a közös barátokról, olvasmányélményekről, utazásokról, tanulmányairól ír. A levelek hangulata sokszor szomorkás, de pozitív gondolatok, hatások is érezhetők olvasásuk közben. Az utolsó levél (ebből már olvashattunk a bedalesi élmények kapcsán) 1915 májusában született, röviddel Békássy Ferenc halála előtt. Ez talán a költő világról, életről való gondolatainak legjobb összefoglalása, és egyúttal a legbátrabb vallomás: „*Öt nap múlva indulok a frontra, mindentől kellőképpen elszakadtam már, érdeklődésem beszűkült, csupán az emberek emléke él élénken emlékeimben. (…) Vajon a háború előtti dolgok feledésbe merülnek majd, ha vége lesz egyszer? (…) Örömmel megyek, mert tudom, megéri a kockázatot, és biztos vagyok benne, hogy valami jót is ki lehet hozni ebből a háborúból, hacsak nem esek el menet közben. A »legjobb dolog«, ami történhet velem most az, hogyha elmegyek: minél gyorsabban feladjuk azon elképzeléseinket, hogy a világot jobbá lehet tenni, mint amilyen – annál jobb. Persze boldogabb mindig lehet, na de nem a boldogság számít, ugye? A háború kitörése óta újra írok verseket, szerintem elég jókat, de az* itteni *közönséggel nem sokra megyek! – Most minden olyan gyönyörű, vannak esték, amikor minden csodás élmény egyszerre zúdul rám, virágillat, felhők, víz, gesztenyefák és kukoricahajtás. Káprázatosak a naplementék, és ez valahogy mind megkönnyíti az indulást. Arra jöttem rá, hogy az életben minden fontosabb az elmúlásnál, mert ha meghalok, majd születik helyettem valaki más, nem számít (de ez annyira személytelen, hogy csak akkor jut*

17 WEINER SENNYEY 2010. 437. old.

eszébe az embernek, ha nincs éppen aktualitása). (...) Tudod, szerintem van különbség a költők (mármint azok, akik verseket írnak) és a többi ember között: a költők ragaszkodnak az érzéseikhez, a többiek pedig hagyják, hogy azok szabadon áramoljanak, ezért nem írnak verseket. Érzem, hogy sokat változtam – legalábbis ami a külsőmet illeti, és úgy tűnik, ez az, ami számít az emberi kapcsolatokban. Még mindig nem tudom elhinni, hogy mindnyájatokat otthagytam csapostul-papostul, pedig nem is lehetne ennél biztosabb – lehet, hogy a háború nem is ér véget, csak ha már mindenki teljesen belefáradt. (...) Mire elindulunk, kinyílnak a rózsák, lovam fejét három pirossal díszítem (persze senki sem fogja tudni miért), mert családunk címerében is a pajzs fölött három szál piros rózsa van. Egyáltalán nem ilyen levelet akartam írni, de nem tehetek róla. Nagyon vágyódom utánad, és a többiek után. Gyakran gondolok rád. Ugye találkozunk még, Noel? Isten veled, a te Békássy F-d."[18]

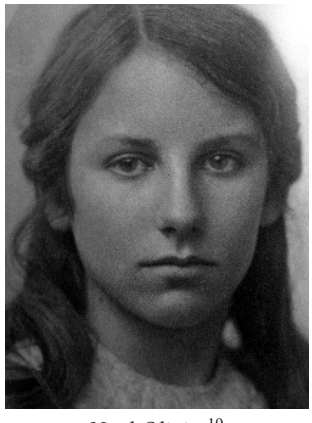

Noel Olivier[19]

John Maynard Keynes (1883–1946) Békássy életében játszott meghatározó szerepéről a korábbiakban már olvashattunk. A közgazdász nagyban támogatta a magyar fiatalt tanulmányaiban, az egyetemi életbe való bekapcsolódásában, ismeretségek, barátságok születésében. 1912-ben egy alkalommal Keynes a Salisbury-síkságon fekvő Everleigh-ben egy egész szállodát kibérelt, hogy ott barátait vendégül lássa. Békássy itt találkozott a festőművész Duncan Granttel, Virginia és Leonard Woolffal, Noel Oliviervel és az ő nővérével, a költő Rupert Brooke-kal. Így írtak erről az eseményről: „*Nagy intellektuális élet folyt itt a szünidő dacára, mindenki felolvasott műveiből, bemutatta művészetét és tudományát, sőt kollektív költeményeket és kollektív festményeket produkáltak.*"[20]

Békássy viszonozta a meghívást: 1912 szeptemberében Keynes ellátogatott Zsenynyére. Egy James Stacheynek ekkor írt levelében így számol be a meghívásról: „*De ne hidd, hogy akár csak néhány hónap erejéig is szívesen maradok távol angol barátaimtól! Ezért meggyőztem Maynardot, hogy jöjjön el szeptemberben. Egyáltalán nem tart egy ilyen hosszú út veszélyeitől és kényelmetlenségétől, és azt mondja, biztosan eljön.*"[21] Egy 1913-ban keletkezett levélben pedig Békássy így ír barátjáról: „*Rengeteg a teendőm manapság, de szerencsére Maynard jelenléte nagyon is inspirál, hogy belevessem magam a munkába. Azt állítja, hogy 8–9 órát tanul naponta, azután legjobb tudomásom szerint 11 órát alszik, úgyhogy másra már nem igazán marad idő. Már egészen hozzászokott, hogy soha nem találkozik senkivel, és ha ez így megy tovább, szerinte a legjobb úton halad afelé, hogy néhány hónap múlva teljes mértékben undorodjon az emberek társaságától.*"[22] Keynes segített Békássynak akkor is, amikor az I. világháború kitörésekor a költő haza akart utazni Magyarországra – Keynestől kért ugyanis kölcsön az útra, hogy Klára húgával elindulhasson. David

18 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 141–143. old.
19 http://kulturpart.hu/2013/05/28/szemermeseknek_es_erzekenyeknek (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)
20 WEINER SENNYEY 2010. 429. old.
21 LÁSZLÓ 2015. 74. old.
22 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 78–79. old.

Garnett (1892–1981) író, pályatárs, aki szintén a baráti körhöz tartozott (és a Virginia Woolfhoz köthető Bloomsbury-körhöz is), így emlékezett erre a történetre a naplójában: „*Maynard mesélte nekem, hogy sikerült neki elegendő pénzt szereznie Békássy Ferenc részére, hogy előző éjjel elhagyja Angliát. A bankok moratórium miatt mind zárva voltak, és Békássy aggodalmaskodott, hogy visszatérhessen Magyarországra harcolni. Anglia és Ausztria-Magyarország között nem történt meg a hadüzenet addig a reggelig, amikor Békássy elutazott. Azt mondtam Maynardnak, meg kellett volna tagadnia a kölcsönt két okból is. Tudniillik, hogy egy barátját halálba küldi, és vele az ellenség erejét növeli. Maynard vehemensen tiltakozott ez ellen mondván, minden érvet felhozott, hogy rábeszélje Békássyt a maradásra. De minthogy ez nem sikerült, mint barátnak nem volt joga ahhoz, hogy nézeteit erővel kényszerítse rá, vagy hogy megtagadja a segítséget. Tisztelte Békássy felfogását, bár sajnálkozott döntésén… Úgy tűnik nekem, Maynardnak elvben igaza van, de a gyakorlatban több érv szól az én nézetem mellett. Békássyt a Kárpátokban megölték. Ha 1918-ig itt internálták volna, valószínűleg élne ma is. Maynardnak barátjával kapcsolatos emelkedett felfogása valójában barátja életébe került. Ismertem Békássyt mint Noel barátját és mint egy rendkívül bájos, nyájas és elbűvölő személyiséget.*”[23] Békássy és Keynes utolsó találkozására a walesi határnál lévő Leintwardine-birtokon került sor 1914 augusztusában, amikor is egy szervezett kirándulás keretében *A vihar* szabadtéri előadását tekintették meg több barátjuk társaságában.[24] Keynes 1925-ben nagyban hozzájárult ahhoz, hogy Békássy verseit kiadják.

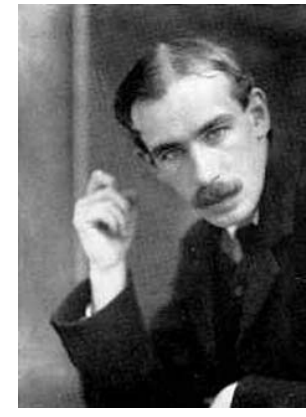

John Maynard Keynes[25]

Meg kell említenünk két fiatalembert, akikkel Békássy közeli barátságot kötött az egyetemi évei alatt: Gordon Hannington Luce (1889–1979) és Francis (Frank) Kennard Bliss (1892–1916) költőtársak és jóbarátok voltak. Korábban már írtuk, hogy Luce Békássyval együtt lett az Apostolok tagja. Ő a cambridge-i egyetemen 1908-tól hallgatott angol irodalmat és klasszika-filológiát, majd 1912-től Burmában a rangooni egyetemen tanított. Békássy és Luce gyakran olvasták egymás verseit, és több baráti találkozón mindketten részt vettek. Luce ott volt azon a – korábban már említett – eseményen, amelyet Keynes szervezett, és az is ismert, hogy Gerald Shove (1887–1947) közgazdász 1912-ben meghívta cambridge-i barátait Norfolkba, ahol Békássy, Keynes és Luce együtt vitorlázhatott. Luce egy levelében ezt írta Keynesnek, amikor Békássy belépett a Monarchia hadseregébe: „*Megdöbbentett a Feri-ügy. Nincs hír róla? Több levelet írtam neki, ezek mind a fiókomban fekszenek és kaptam tőle egy képeslapot Svájcból, egy hónappal a háború kitörése után. Ha valami szörnyűt hallasz róla, csak sürgönyözz azzal a szóval, hogy »Feri«, mert az ő személye a fő érv, ami engem megtart pacifistának. Ő Nyugat-Magyarországon lakik, az ugye nem hadszintér? Az újságokból tudnotok kell valamit az ő ezredéről.*”[26] A háborúra való felkészülés során Békássy

23 WEINER SENNYEY 2010. 435. old.
24 LEAVITT 2010. 212. old.
25 http://invata-mate.info/history/photos/Keynes_4.jpeg (A letöltés dátuma: 2017. 10. 30.)
26 GÖMÖRI 2017. 125. old.

sem feledkezett meg Luce-ról. Egy 1914 szeptemberében született, Noel Olivier-hez szóló levélben ezt írta a fiatal magyar költő: „*Sajnos híreket nem írhatok, mert szabályellenes. Túlhajtanak minket, de bírom. Ne higgy el semmit, amit az újságban olvasol. Rengeteget változom mostanában, úgy érzem. Remélem, mind biztonságban vagytok, és mindenki jól van. A többieknek azt mondasz rólam, amit akarsz, arra az egyre viszont megkérnélek, hogy add át Luce-nak üdvözletem, ha Londonba ér.*”[27] Luce egy 1916-ban keletkezett, Keyneshez szóló levél utóiratában ezt írta: „*Mesélj el mindent Feri haláláról. Meghitt barátságunk bőségesen gyarapodott, mióta Burmában vagyok, és maradt egy csomó remek levelem, verskéziratom és miegyebem tőle. (…) Egyikünk költészetét sem csodálom annyira, mint az övét, ami »a gondolat büszke valóságától« büszke. Vajon hazafias volt-e és ha igen, egy Kossuth-féle magyar patrióta módján? Vagy, ahogy gyanítom, teljesen meg volt zavarodva, tele reszketéssel? Mivel ő csak hosszas tépelődés után jutott el valamilyen meggyőződésig és boldogságig. Közönséges dühömben számos verset írtam a haláláról, de mindet okosan összetéptem. Most néhány olyan sor kibontásán dolgozom, amiket neked küldtem egyszer, amik »Szeretnék egy megfontolt emberrel beszélgetni...« sorral kezdődnek, s amit először úgy írtam, hogy benne a Te tulajdonságaidat társítottam a Feriével. Mindenki másnál jobban elbűvölt szombat esténként folyékony és gazdag beszédével, ami ugyanakkor gonddal volt átitatva, mint Bethesda medencéje.*”[28] Békássy másik jóbarátja Frank Bliss volt, akivel a King’s College-ban többször találkozott, és Békássy segített abban, hogy Bliss is az Apostolok tagja legyen 1912 novemberében. Ő volt a párfogója. Egy 1913 márciusából származó, Békássy által Noel Olivier-hez írt levélben ezt olvashatjuk Blissről, aki egyébként tehetséges klarinétjátékos volt: „*A következő trimeszterben (…) Bliss és jómagam sokkal inkább egymásra leszünk utalva, mint most. Tudod, rengeteget változott, már túljutott a kultúrsznobságon, úgyhogy egyre inkább látszik, hogy valójában egész jó a természete. Én magam nagyon kedvelem, és jól kijövök vele…*”[29] Békássy és Bliss sorsa hasonlóan alakult, mindketten az I. világháborúban haltak meg. Bliss csapatát 1916-ban a Somme folyóhoz vezényelték, ott ölték meg a fiatal angol költőt.

Természetesen Békássy Ferencnek nem mindenkivel volt felhőtlen, baráti a kapcsolata az angliai évek alatt. Békássy Rupert Chawner Brooke-ot (1887–1915), a fiatalon elhunyt angol költőt Noel Olivier révén ismerte meg. Noel 1908-ban egy az édesapja tiszteletére rendezett cambridge-i vacsorán találkozott Brooke-kal. Ekkor már Noel és Békássy Bedalesben tanultak, így Brooke és Békássy hamar megismerhették egymást. Mindketten küzdöttek Noel kegyeiért, és ez a rivalizálás végigkísérte ismeretségüket. Brooke kezdetben ellenezte, hogy Békássy barátja, Luce tagja legyen az Apostoloknak, bár később a felvételi döntések után megenyhült. Igaz, hogy Brooke egy James Strachey-hez írt levelében, amelyben arra kéri Strachey-t, hogy gratuláljon Békássynak és Luce-nak a megválasztáshoz, gúnyosan ír a magyar költőről: „*Arra gondoltam, írok egy posztumusz(?) levelet a Hunnak, de úgy hiszem, sohasem lesz hozzá elég energiám.*”[30] Egy másik, Noel Olivier-hez szóló levélben pedig így ír Brooke: „*Hálistennek, Signor Bekassy Európa más részében fog harcolni mint én. Végülis, tíz az egyhez az esély arra, hogy életben marad.*”[31] A sors iróniája, hogy

27 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 140. old.
28 GÖMÖRI 2017. 125–126. old.
29 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 83–84. old.
30 GÖMÖRI 2017. 124. old.
31 WEINER SENNYEY 2010. 432. old.

Brooke – igaz, nem sokkal, de – előbb lett a háború áldozata, mint Békássy. Ő is bevonult katonának a háború kitörésekor. Hajóval Gallipoli felé küldték a csapatát, és ezen az úton egy szúnyogcsípés okozta fertőzés miatt vérmérgezésben meghalt 1915 februárjában. Egy olajfaligetben temették el az Égei-tengerben lévő Szkürosz szigetén. A másik kevésbé kedvelt személy Békássy életében az osztrák filozófus, Ludwig Wittgenstein (1889–1951) volt. 1912 májusában keletkezett az a Noel Olivier-hez szóló levél, amelyben Békássy először említi meg Wittgensteint: „*És az osztrákról, aki itt van, hallottál már? 20 éves, és múlt trimeszterben hosszas mérlegelés után úgy döntött, hogy a repüléstan helyett inkább a morális tudományokat választja, és itt marad. Sikerült neki teljesen zavarba hozni Russelt és Moore-t; az utóbbi, bár állítólag nem érti az érvelését, de az alapján, ahogy előadja magát, mindent elhisz neki! Norton találkozott már vele, és teljesen odavan, hogy milyen okos.*”[32] A levélben említett Russel Bertrand Russel (1872–1970) matematikus és filozófus, Moore George Edward Moore (1873–1958) filozófus, Norton pedig Henry Norton (1886–1937) matematikus, Keynes barátja. Békássy és Wittgenstein legelőször akkor került kapcsolatba, amikor 1912 novemberében új tagokat választottak az Apostolok közé: ekkor volt ugyanis egyszerre jelölt Bliss és Wittgenstein. Békássy, aki már 1912 januárja óta tag volt, nem támogatta az osztrák megválasztását. Ennek valószínűleg az osztrák–magyar ellentét, öröklött előítélet volt az oka. Wittgenstein pedig azért nem szimpatizált Békássyval, mert a magyar egy földbirtokkal rendelkező arisztokrata család fia volt. Bertrand Russel sem volt Wittgenstein támogatója,

Francis Kennard Bliss[33]

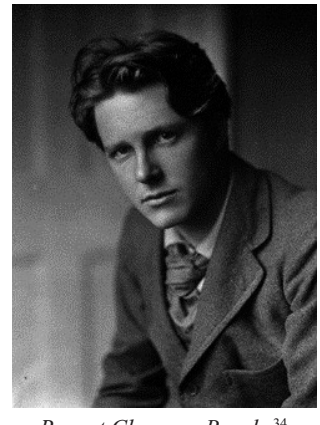

Rupert Chawner Brooke[34]

Ludwig Wittgenstein[35]

de Lytton Strachey és Keynes elérte, hogy az osztrák Apostol legyen. Az idő az ellenzőket igazolta: Wittgenstein eléggé lenézően nyilatkozott a társaságról, annak összejöveteleiről, bizonyos tagjairól. Különösen Békássyt és Blisst vetette meg, nem is volt hajlandó hármas-

32 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 45. old.
33 https://livesofthefirstworldwar.org/lifestory/385736 (Letöltés: 2017. 10. 30.)
34 https://livesofthefirstworldwar.org/lifestory/6100217 (Letöltés: 2017. 10. 30.)
35 https://hu.wikipedia.org/wiki/Ludwig_Wittgenstein#/media/File:Ludwig_Wittgenstein_1910.jpg (Letöltés: 2017. 10. 30.)

ban maradni velük. Wittgenstein többször fenyegetőzött azzal, hogy kilép a társaságból, nem is nagyon látogatta az összejöveteleket. Végül nem mondott le tagságáról. Ő is részt vett az I. világháborúban, a lengyel fronton, Krakkónál sebesült meg. A háború miatt megromlott viszonya az angol barátaival, de 1929-ben visszatért Cambridge-be, és ott is halt meg.

Mindenképpen megemlítendő a Békássy Ferenc életében meghatározó szereppel bíró személyek közül Virginia Woolf (1882–1941) angol regényíró is. Ő, férje, Leonard Woolf (1880–1969) és Keynes közösen bérelt házat a londoni Brunswick Square-en 1911 és 1912 között. Itt találkoztak a Bloomsbury-kör tagjai. Ők a radikális értelmiségi elithez tartoztak, az angol modernizmus képviselői voltak, akik erős ellenérzéseket tápláltak a viktoriánus társadalmi normákkal szemben, és így jelentős hatást gyakoroltak a modern brit kultúrára. A Bloomsbury-kör tagja volt többek között – Virginia és Leonard Woolf, valamint Maynard Keynes mellett – a már korábban említett Lytton Strachey (1880–1932), David Garnett, a *Szoba kilátással*, az *Út Indiába*, a *Szellem a házban* című regények írója, E. M. Forster (1879–1970), a posztimpresszionista festő Roger Fry (1866–1934) és Duncan Grant (1885–1978). A Bloomsbury-kör tagjairól és barátairól mintázta Aldous Huxley (1894–1963) az 1921-ben megjelent *Nyár a kastélyban* című regényének több szereplőjét. Békássy a *Találkozások* című novellájában így jeleníti meg a Bloomsbury-kört: „*Emlékszel a Brunswick House-ra? (Ki ne emlékeznék!) Mikor még egészen ifjú voltam, akkor vitt oda Rupert Ray. Ray nagyon imponált nekem, világfájdalmas szemeivel, nagy poseur volt, ami hiszen könnyű egy költőnek, ha olyan hyper-apollói szépség és olyan jól ápolt, művészi, márványfehér a keze! Akkor meg kell jegyezni, még nem adta a cowboy-erős-egészséges-durva »son of the soil«-t. Egyszóval ő vitt az intellektuelek barlangjába. Sokan voltak ott, kisebb-nagyobb csoportokban teáztak. Ott volt a langaléta jogtudós, meg Duncan, a jóképű újságíró, aki csak úgy sziporkázott a sok elmésségtől; a mélabús és gyomorbajos fiatalember, akinek elismerten a legtökéletesebben működő esze volt; a későbbi miniszterelnök, aki sohasem szólt s ijesztően forgatta az átható szemeit és szívta pipáját, könyörtelenül rendreutasítva mindenkit, ki a tiszta logika ellen vétett; s vagy féltucat író és festő, tele az éppen divatos fecsegéssel. Aztán persze egy csomó asszony azok közül, akik az intellektuel-körök rendes függelékei és díszítményei voltak.*”[36]

A Bloomsbury-kör, Virginia Woolf és Maynard Keynes érdeme, hogy Woolfék legendás kiadójánál, a Hogarth Pressnél 1925-ben (tíz évvel Békássy halála után) megjelentették 57 oldalon a magyar költő angolul írt verseit, aforizmáit és az *Adriatica* című hosszú költeményét *Adriatica and other poems* (Adriatica és más versek) címmel. (A Hogarth Press az Apostolok több tagjának munkáját is kiadta, népszerűsítette. Keynes Luce verseinek megjelentetésében is közreműködött.) A kötet előszavát Frank Laurence Lucas (1894–1967) angol író, kritikus, a King’s College egykori diákja írta: „*Békássy Ferenc István Dénes Gyula 1893. április 7-én született Magyarországon, majd Bedales és a cambridge-i King’s tanulója volt. 1915. június 25-én, a keleti fronton érte a halál, a magyar seregben harcolva. (…) Különleges és csodálatraméltó tulajdonsága volt – melyet versei egyáltalán nem, aforizmái is csak részben tükröznek –, hogy egyszerre volt képes önmaga lenni és saját magán túllátni. A pillanatnak élt, de nem a pillanatba zárva. Felismerte, hogy a jelen percei miként részei a mindennapi életnek és hogy majd visszatekintve a múlt melyik szeletévé válnak. Cambridge intellektuális keleti szele erősebbé tette őt, de soha nem nyomta el. Okosan élte a rászabott*

36 WEINER SENNYEY 2010. 172. old.

életet – rendezetten, túllépve dolgokon, ugyanakkor nem átlépve rajtuk, mintha haszontalanok lennének. Csak halovány árnyéka él ma közöttünk, de mindenki, aki ismerte, és néhány olyan is, aki nem, örömmel fogja venni ezt a megemlékezést róla.”[37]

Láthattuk, hogy az angliai évek, az ott megismert személyek, a felkeresett intézmények nagy hatással voltak Békássy Ferenc életére. Érdemes a fiatal költő legjellemzőbb, legmeghatározóbb véleményeit, tapasztalásait a Noel Olivier-hez írt levelekből összegyűjteni. 1911 augusztusából, Zsennyéről származik az alábbi gondolat: „*Ezer és ezer értelmes dolgot szeretek Angliában, és nem létezhetek »az ott szívott levegő« nélkül, így azután ketté kell szakadjak, és el kell temetnem jobbik felem, hogy hazatérhessek erre a tudatlanságtól sötét földre, ahol soha senki sem fog tenni semmit – mint a kutya, aki újra a farkasokkal kezd futni, mert hajtja a vére, de más igazán már semmi sem közös bennük.*”[39] Szintén Magyarországon született 1912 augusztusában ez a vélemény a cambridge-iekről: „*Más szóval a cambridge-i emberek folyton gondolkodnak, ez szokásuk, és tudnak is gondolkodni – szegény párák, mennyit görcsölnek, mennyit kínozzák magukat folyton, hogy elkerüljék a görcsölést (legalábbis ezt vettem észre magamon). Ezért aztán elég bánatosak is, és rossz a jellemük. Lehetséges ez is! De nem tudnak elviselni semmit, ami megterhelné őket, tehetetlenek, míg én erős vagyok, mint egy ökör, vagy mint egy püspök, (…) és az idegeim is jók. Ugyanakkor a cambridge-iek lehet, hogy tisztábban gondolkodók, és hát valakinek ebben is jónak kell lenni, azt hiszem. No és a többiek, akik perfecti-k meg a katárok stb., egyszerűen imádom őket, mert az ő »tetszik« »nem tetszik« hozzáállásuk többet ér bármilyen okfejtésnél, nem beszélve arról, hogy jellemük hibátlan, hiszen még azt sem tudják, hogy rendelkezzenek ilyesmivel, így azután mindig kellemes a társaságuk. Persze gondolkodni nem tudnak. Hogyan lehet egészen jól gondolkodni anélkül, hogy az ember kínozná magát közben? Voilá!*”[40] 1913 januárjából származik a King’s College-ról szóló írás: „*Elég fura egy olyan iskolában élni, mint a King’s College, ahol ennyi különböző szerveződés alakul megannyi eltérő céllal. Az ebből adódó bonyolult intrika pedig bárki tetszését elnyerné – bár mostanra talán eljutottunk arra a szintre, hogy békén hagyjuk egymást, valamint az is igaz, hogy a hagyományos iskolakörök senkit sem érdekelnek, szerintem túlontúl kispolgáriak. Az emberek ma már inkább azt gyakorolják, hogyan hagyják magára a másikat. Ebből vajon az adódik, hogy kevesebb feladat jut a markáns egyéniségeknek? Mármint azért, mert ők meg irányítani akarnák a többieket, vagyis kapcsolódni hozzájuk. Így aztán, mikor megpróbálják (mint Napóleon is), akkor mindenképp rossz színben tűnnek fel, jók nem lehetnek semmiképpen? – Hát, ez eléggé szomorkás történelmi nézőpont.*”[41] Nem meglepő, hogy egy

Virginia Woolf[38]

37 LÁSZLÓ 2015. 78. old.
38 https://hu.wikipedia.org/wiki/Virginia_Woolf#/media/File:George_Charles_Beresford_-_Virginia_Woolf_in_1902.jpg (Letöltés: 2017. 10. 30.)
39 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 23–24. old.
40 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 54. old.
41 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 79. old.

fiatalember egyszer szomorúbb, másszor derűsebb hangvételű levélben számol be élményeiről – hiszen az őt ért hatások is egyszer negatívak, másszor pozitívak.

Összességében úgy érezhetjük, hogy az angliai évek sokat adtak Békássynak, a megismert személyek, az átélt élmények, a városok, a vidéki helyszínek, az épületek sokat tettek hozzá a költő személyiségéhez, annak fejlődését nagymértékben befolyásolták. 1913 áprilisában Cambridge-ben írta azt a levelet Noelnek, amelyben a boldog Békássyval találkozunk: „*Amint látod, a felhők között járok, holdsugáron élek – nem tudok a földön maradni.*”[42] Nem maradhat ki az az 1913 novemberéből származó levélrészlet sem, amelyben Békássy az Apostolok tagjait képzeli egy magányos pillanatban maga köré egy fiktív összejövetel során. Az esemény leírása segít nekünk abban, hogy elképzeljük, milyen lehetett egy ilyen találkozó. Érződik a sorokban a ragaszkodás: „*Azután teázás alatt szépen leültettem az üres székekre – gondolatban – néhány barátomat, mindenkit oda, ahol egyébként magától is helyet foglalt volna. Moore a kanapén üldögélt McCarthyval, Lytton az ablak előtti magas támlájú karosszékben dörzsölgette a szakállát, Maynard McCarthy mellett foglalt helyet, és Felkin úr is ott volt. A társaság másik része ugyanakkor Sheppard köré gyűlt, aki a díványon terpeszkedett. Én a kis kerek asztalnál ültem, amin a teáskanna is volt (ki mással, mint) Moore öccsével, a költővel; velem szemben, háttal a másik társaságnak pedig azon a kicsi, kényelmetlen széken Dickinson ült lovaglóruhában; Stroke (akivel te is találkoztál már) a vele szemben, de elég távol helyet foglaló Sturge Moore-t hallgatta, akit félig kitakart egy óriási széktámla; aztán volt még egy másik társaság is tőlem balra: Bliss a fal melletti széken magyarázott vehemensen, elég sokat beszélt két fickónak, akik vele szemben egy hosszú padon nyúltak el – egyikük, egy kedves fiatalember mosolyogva és láthatóan lenyűgözve hallgatta, a másik kicsit odébb ült, nem beszélt, csak dohányzott, pedig Bliss kizárólag miatta jött el. Végül ott volt még Raisley bácsi is, a kályha túloldalán (ez a társaság a kályha körül verődött össze) a legkényelmesebb karosszékben, a szemem sarkából láttam, ahogy karbatett kézzel üldögél, és ezen jót mosolyogtam.*”[43] (A levélben szereplő, korábban még nem említett Charles Otto Desmond McCarthy irodalomkritikus, Arthur Elliot Felkin diplomata, Thomas

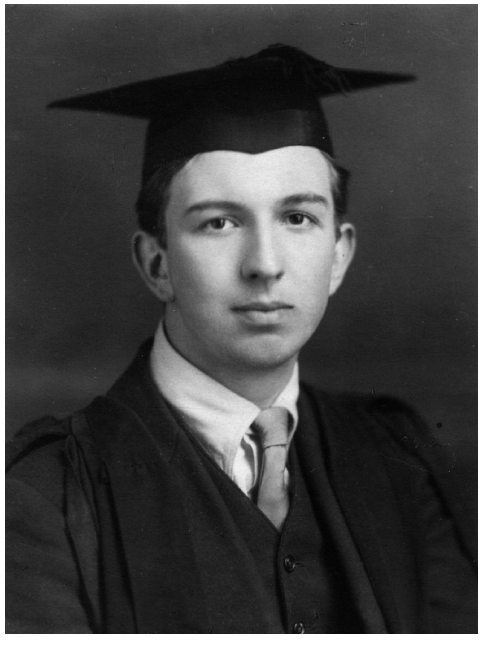

Békássy Ferenc, a végzős cambridge-i diák (1914)[44]

42 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 103. old.
43 GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013. 124–125. old.
44 http://drot.eu/article/bekassy-paradoxon-es-egy-fontos-felfedezes (Letöltés: 2017. 10. 30.)

Sturge Moore költő, Goldsworthy Lowes Dickinson klasszika-filológus, a King’s College tanára, Raisley Moorsom Békássy bedalesi és King’s College-i ismerőse volt.)

Békássy 1914 augusztusában tért vissza Magyarországra, és a nyár hátralévő részét Zsennyén töltötte. Szeptemberben Pápán kezdődött a kiképzése, majd 1915-ben a keleti frontra vezényelték. 1915. június 25-én történt Bukovinában, Csernovic mellett, Dobronucnál az a támadás, amelyben Békássy életét vesztette. Vele volt a saját kézírásával készült notesza, amelyben az 1909-től írt válogatott verseit őrizte. Az I. világháborúban a cambridge-i egyetemhez tartozó 13 878 személy vett részt, közülük 2470-en haltak meg.[45] Az ő nevüket – így Békássyét is – egy emléktáblába vésték.

Békássy huszárként (1915)[46]

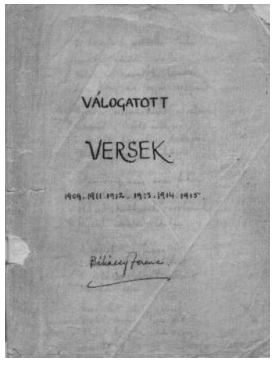

A katonasírból kiásott Békássy-notesz[47]

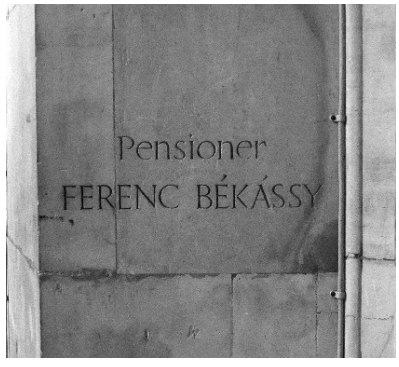

Békássy emléktáblája a King’s College kápolnájában[48]

Békássy Ferenc rövid életében meghatározó szerepe volt az angliai éveknek – jól gondolták a szülei, hogy egy fiatalnak érdemes világot látnia. A bedalesi középiskolában és a cambridge-i King’s College-ban, az Apostolok között eltöltött évek nagyban hozzájárultak személyisége fejlődéséhez. Barátai minden – őt említő – írásából kiderül, hogy őszintén szerették és tisztelték őt, ahogy ő is viszonyult hozzájuk. Békássy tragikus és korai halála megakadályozta őt abban, hogy ezt a szellemiséget, tudást – amit magával hozott – itthon is megmutathassa, kamatoztathassa úgy, hogy nem felejti magyar gyökereit. Zárásként álljanak itt Babits Mihály szavai a Vas megyei költőről, az angliai diákról, a magyar hazafiról: „*Úri fiú volt, nemzedékeken át kultúrált család sarja, mély és finom érzések kész medreit örökli. S a szép magyar nyelvet örökli, a legúribb, legfejlettebb, legízlésesebb magyar nyelvet, mint valaki, akinek apái már teleszívták magukat a Vörösmarty szavaival. Ez nem a mi ifjú lírikusaink egyéniség-hajszoló, kissé vásári ízű, voltaképpen modoros, divatosdi nyelve. Ellenkezőleg, éppen nemes konzervativizmusa adja meg méltóságát és erejét a nagyobb lendületekhez.*”[49]

45 https://www.cam.ac.uk/about-the-university/history/nineteenth-and-twentieth-centuries (Letöltés: 2017. 10. 30.)
46 http://nol.hu/kultura/a-josagos-poeta-1548025 (Letöltés: 2017. 10. 30.)
47 https://www.irodalmijelen.hu/05242013-1006/bekassy-ugy-egy-nyomozas-margojara-vasarnapi-levelek-138 (Letöltés: 2017. 10. 30.)
48 https://en.wikipedia.org/wiki/Ferenc_B%C3%A9k%C3%A1ssy#/media/File:BekassyF_at_Kings.jpg (Letöltés: 2017. 10. 30.)
49 WEINER SENNYEY 201.

FELHASZNÁLT IRODALOM

DERCSÉNYI–KAISER–KOPPÁNY 1999
DERCSÉNYI Balázs – KAISER Ottó – KOPPÁNY Tibor: *Magyar kastélyok.* OFFICINA '96 Kiadó, Budapest, 1999.
GÖMÖRI 2017
GÖMÖRI György: Gordon Luce, Békássy Ferenc angol költőbarátja. In: *Forrás*, 2017. 5. szám, 123–126. old.
GÖMÖRI–WEINER SENNYEY 2013
GÖMÖRI György – WEINER SENNYEY Tibor (szerk.): *Békássy Ferenc szerelmes levelei.* Aranymadár Alapítvány, Budapest–Zsennye, 2013.
LÁSZLÓ 2015
LÁSZLÓ Gabriella: Békássy Ferenc és az Apostolok. In: *Irodalomismeret*, 2015. 4. szám, 66–79. old.
LEAVITT 2010
LEAVITT, David: *Az indiai hivatalnok.* Európa Könyvkiadó, Budapest, 2010.
SÁRKÖZI 2004
SÁRKÖZI Mátyás: *Albion köd nélkül.* Jelenkor Kiadó, Pécs, 2004.
WEINER SENNYEY 2010
WEINER SENNYEY Tibor (szerk.): *Békássy Ferenc egybegyűjtött írásai.* Aranymadár Alapítvány, Budapest–Zsennye, 2010.